

Het credo van Chicago

Sinds jaar en dag bepleiten economen vrije handel. Zij doen dat op grond van een plausibele theorie dat vrije handel tot een optimale internationale arbeidsverdeling leidt en de welvaart van de handeldrijvende naties vergroot. Toch worden er allerwegen barrières tegen de vrije handel opgeworpen en viert het protectionisme hoogtij. Ook verwerpen economen steunverlening door de overheid aan verliesgevende bedrijven. Zij stellen dat deze steun leidt tot concurrentievervalsing, het in stand houden van verouderde en inefficiënte bedrijven en het verminderen van de dynamiek in de economie. Hun argumenten worden niet bestreden. Toch wordt de steunverlening aan verliesgevende bedrijven niet beëindigd. Ook tegen interventie door de overheid in allerlei markten wordt door economen gewaarschuwd. Zij wijzen er op dat dit tot een inefficiënte allocatie van productiefactoren leidt en een geringer voorzieningsniveau dan zonder overheidsingrijpen denkbaar zou zijn. Toch grijpt de overheid op die markten in en levert de economen het bewijs van hun gelijk. Hoe is het mogelijk dat er niet beter naar de economische adviezen wordt geluisterd? Is de samenleving, c.q. de politiek, zo dom of slecht geïnformeerd dat zij de eenvoudige waarheden die economen aandragen, niet ziet? Dat is toch moeilijk te geloven als we er niet bij voorbaat van uit willen gaan dat in de politiek het onbenul nu eenmaal altijd de overhand krijgt!

Volgens George J. Stigler, de Nobelprijswinnaar voor de economie in 1982, die zich bijna zijn hele leven met het effect van overheidsmaatregelen op de allocatie heeft beziggehouden, is het anders 1). Het is niet zo, dat politici niet veel van economie begrijpen; integendeel, wat economen te zeggen hebben wordt door hen snel opgepikt en gebruikt als het in hun straatje te pas komt. De waarheid is dat economen niet veel van politiek begrijpen. Sinds Adam Smith beschikt de economie over een uiterst bruikbare theorie om het gedrag van individuen op markten te beschrijven — de homo economicus die op rationele wijze zijn eigen belang najaagt — maar wat het politieke bedrijf betreft schijnen economen te veronderstellen dat daar andere waarden gelden. Dat is volgens Stigler niet consistent, want het rationele gedrag gericht op eigenbelang houdt niet op zodra de markt wordt verlaten; het geldt evenzeer voor andere terreinen van het menselijk handelen, met inbegrip van de politiek. Economische adviezen worden dan ook niet in de wind geslagen omdat ze niet begrepen zouden worden, maar omdat de politici er geen baat bij hebben ze op te volgen. Het streven naar maximale efficiency of optimale allocatie is misschien wel het beste economische advies, maar dat wil niet zeggen dat het ook het beste politieke advies is.

De gedachte dat Smith' hypothese over het gedrag van individuen ook wel eens op andere terreinen van menselijke activiteit zou kunnen gelden dan alleen op de markt, wordt door Stigler het „credo van Chicago” genoemd. Niet omdat dit denkbeeld daar zou zijn uitgevonden, maar omdat hij er daar (toevallig?) voor het eerst mee in aanraking kwam. Terwijl de *Wealth of Nations* al meer dan tweehonderd jaar geleden geschreven werd, is het credo van Chicago eigenlijk pas een goede twintig jaar door economen serieus onder ogen gezien. Er is volgens Stigler ook nog niet voldoende onderzoek naar verricht om de hypothese van een stevig empirisch fundament te voorzien. Niettemin vormt zij wel een aantrekkelijk en krachtig analytisch hulpmiddel om politiek gedrag te bestuderen.

Dat blijkt volgens Stigler als we het credo van Chicago toepassen op het terrein van de regulering en deregulering dat eerst in de Verenigde Staten maar nu ook in ons land in het centrum van de belangstelling is gekomen. Met grote consternatie wordt nu geconstateerd dat de opeenstapeling van regels nadelige gevolgen heeft in de economische sfeer. Maar dat is geen nieuws, aldus Stigler, want dat wisten we ook al toen die regels werden ingevoerd. Het is al lang bekend dat het vaststellen van een minimumprijs op de markt tot een te groot aanbod leidt en het vaststellen van een maximumprijs

tot een te klein. Toch werd het minimumloon ingevoerd met als resultaat een overschot op de arbeidsmarkt; toch ontvingen boeren garantieprijzen die tot overproductie leidden; toch werden de huren aan een maximum gebonden waardoor een gebrek aan woonruimte ontstond. De gevolgen waren dus voorzienbaar en bekend, maar blijkbaar was het politiek aantrekkelijk om deze maatregelen toch te treffen. Dat komt omdat het in de politiek niet gaat om een optimaal resultaat voor de samenleving als geheel; nee, het is de deelnemers aan het politieke spel te doen om een optimaal resultaat voor zich zelf, d.w.z. het veroveren van een zo groot mogelijk aandeel in het nationale inkomen. En wetten en regels zijn daarbij belangrijke hulpmiddelen. Honderden, ja duizenden belangengroepen proberen via het politieke proces hun belangen veilig te stellen. Wat dat betekent voor de „regeldichtheid” in de samenleving valt niet moeilijk voor te stellen. Daarom moeten we, als we iets van het proces van regulering en deregulering willen begrijpen, in elk geval kijken wie de winnaars en de verliezers ervan zijn.

Het valt dan al snel op dat de winnaars zich beslist niet altijd in de laagste inkomensregio's bevinden en de verliezers in de hoogste, ook al wordt dat op de politieke preekstoel vaak beweerd. De mate waarin automobilisten, huiseigenaren, bijstandmoeders, ambtenaren, werkende jongeren, multinationals, beeldende kunstenaars, kleine zelfstandigen, AOW-ers en alle anderen succes hebben met hun belangenbehartiging hangt niet samen met hun positie in de inkomensverdeling, maar met het politieke gewicht dat zij in de schaal weten te leggen. Zo strekt de Wet op het minimumloon zeker niet alle laagstbetaalden tot voordeel; een deel van hen wordt zelfs van de arbeidsmarkt verdrongen. Tegenover de werknemers in vaste dienst die profiteren van de ontslagbescherming staan hun collega's die geen banen meer kunnen vinden. En onder de verliezers van de huurbescherming bevinden zich niet alleen de huiseigenaren maar ook de woningzoekenden voor wie geen woonruimte beschikbaar komt. En het is van belang in de gaten te houden dat het bij die belangenbehartiging niet om een „zero-sum game” gaat waarbij het verlies van de één de winst van de ander is. Voor de samenleving als geheel is het saldo negatief. Want er moeten kosten worden gemaakt voor de politieke belangenbehartiging, voor de verankering van het resultaat daarvan in wetten en regels en voor de instandhouding van het apparaat dat voor de naleving van die regels moet zorgen. Dat zijn maatschappelijk gezien „deadweight losses” waar geen overeenkomstige baten tegenover staan.

Vanuit deze Chicagoanse zienswijze zijn zowel de regulering van de afgelopen decennia als het dereguleringsbeleid van dit moment dus niet veel anders dan uitingen van een voortdurende belangenstrijd waarin nu eens de ene dan weer de andere stroming de overhand krijgt. In dat licht is het ook geen toeval dat de zorg van de dereguleerders wel blijkt uit te gaan naar de ondoorzichtige milieuwetgeving die de bedrijven ten minste f. 2 mrd. per jaar kost, maar niet naar de ondoorzichtige premiëring in het kader van de WIR en de IPR die het bedrijfsleven meer dan f. 6 mrd. per jaar oplevert. En het is best te begrijpen dat de alom gewenste vereenvoudiging van de belastingwetgeving niet verhindert dat er een nieuw, gecompliceerde aftrekpost voor schilderwerk wordt ingevoerd. Daarmee is geen afwijzend oordeel over het belang van de deregulering uitgesproken — integendeel, hoe meer van die „deadweight losses” we kwijt kunnen raken, hoe beter het economisch gezien is — maar het credo van Chicago attendeert ons wel op enkele achtergronden van het proces — achtergronden waarvan we in de nabije toekomst waarschijnlijk nog meer zullen merken.

L. van der Geest

1) George J. Stigler, *Economists and public policy*, *Regulation*, mei/juni 1982, blz. 13-17.